

Õpetaja ja kunstnik – Amanda Jasmiin

11. juulil lahkus manalateele Eesti üks vanemaid õpetajaid, Eesti vanim kunstnik ja kunstühingu Pallas auliige Amanda Jasmiin. Tema pikk elukäik on kui läbilõige meie intelligentsi kujunemisest, pürgimustest ja saatusest.

Amanda Jasmiin (sünd Schasmin) sündis Tartus 30. märtsil 1902. Tema vanemad pidasid väikest kauplust, seal müüdi peamiselt omaõmmeldud pesu. Amanda lapsepõlv möödus Herne tänaval Supilinnas, kus ta kleenukese plikana patside lehvides ringi jooksis. Lugemise-rehkenduse sai tüdruk juba kodunt kätte ning võis kohe teise klassi astuda. Haridusele orienteeritus pärines vanavane-matelt. Vanaisa oli tegutsenud ärksa ta-luperemehena Palamuse kihelkonnas koolikatsujana, kes kontrollis koolide olu-korda ja õpilaste ülevälpidamist (käitu-mist), nagu siis öeldi: tublimad said jõu-luajal kiita ja kingitusi, ulakad aga isegi viitsa. Küllap sealt ka Amanda ja ta vane-ma õe Marie salasoo saada kooliõpetaja-aks. Õdede põhitööks saigi kooliõpetaja amet – Amandal Tartus, õel Saaremaal.

Kooli astus Amanda 7-aastasena 1909. aastal – Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Keskkooli. See oli tä-helepanuväärne ja õnnelik aeg kogu meie rahvale – just selles koolis hakati esmakordselt eesti keeles õpetama. Vanemal õel Mariel tuli haridus omanda-da saksakeelses *Töchterschules*, kus oli probleem jääda eestlaseks. Seal vaadati omavahel eesti keeles rääkimi-sele kui karistusväärsele tegevusele, kusjuures kutseksam tuli anda vene keeles Aleksandri gümnaasiumis. Vest-lustes meenutas Amanda ikka seda vaimustuspuhangut, mis kaasnes Eesti iseseisvumisega.

Koolis õppis Amanda “neljadele”-“vii-tele”. Tema joonistusõpetaja oli algul Kristjan Raud, siis Rudolf Lepik ja hiljem Voldemar Mellik, kes õhutasidki kunsti-haridust omandama. Kui Amanda 1919. aastal kooli lõpetas, avati Tartus kõrgem kunstikool Pallas. Sinna ta esimeste õpilaste hulgas ka astus ning osutus seal esimeseks õppemaksu maksjaks. Läbinud lühikese joonistuskursuse ja

tundes huvi skulptuuri vastu, alustas Amanda õpinguid Anton Starkopfi skulp-tuuriateljees. Peagi tuli skulptuuriõpeta-jaks ka Voldemar Mellik, kelle juhenda-mist ja meetoodikat Amanda ja tema õpingukaaslased eriti hindasid. Starkopf praktiseerinud “tundmatus kohas vette-hüppamise meetoodikat”, et kujuneks iseseisvus ja “oma nägu”. Ise öelnud, et Starkopf pole kedagi õpetanud ega ka ära rikkunud.

Naiskunstnikesse suhtuti tol ajal eel-arvamusega ja isegi taunivalt, naised ei elanud kunstnikuna ära. Koolgi oli ma-jandusraskustes, mistõttu avas toetuse saamiseks joonistusõpetajate etteval-mistuskursused, kuhu astus õpetaja-kutse saamiseks ka Amanda. Kuna õpe-taja kutseksamil nõuti ka maaliioskust, tuli teha õlimaal. Seepärast õppis ta sa-maaegselt Nikolai Triigi juures maali-mist, 1923. a omandas õpetajakutse. Kutselisel õpetajal oli kõrgem palk ning ta ei pruukinud iga aasta tagant haridus-ministeeriumilt õpetamisõigust taotleda. Maaliõpingute kõrval Pallasel asus Amanda 1924. a joonistusõpetajana töö-le Tartu Naisühingu kutsekoolis. Õpeta-da tuli aga ka kostüümialalugu, stiiliõpe-tust, ornamentika ja kodusisustuse vald-konnas jm. Kuna neid aineid joonistus-õpetajate kursustel ei õpetatud, tuli töö-tada vastava kirjandusega ülikooli raa-matukogus ja koostada ka õppekavad.

Elu sundis pidama valdavalt õpetaja-ametit, sealhulgas ka lasteaednike se-minaris ja õhtuti Tartu Tööstusõpetajate Koolis. Pallase lõpetas Amanda Jasmiin 1937. aastal diplomeeritud skulptorina.

Üks lõputöödest, “Ema ja poeg”, omandati ja paigutati Kadrioru lastepar-ki. Nõukogude ajal asus see skulptuur pikka aega Kadrioru muuseumi aias. Kurb oli skulptuuri “Neiu allikal” saatus. Tallinnas 1939 korraldatud naiskunstni-ke näitusel hakkas see silma president K. Pätsile, kes oma adjutandi kolonel Herbert Grabbi vahendusel pöördus A. Jasmiini poole sooviga skulptuur os-ta. Nii sündiski ning kuju valati Helsingis pronksi ja paigutati Oru lossi parki, kus see 1941. a suvel koos lossiga hävis.

Nõukogude korra saabudes, kui hakati kunstnikkonda sorteerima, ei peetud A. Jasmiini enam kunstnikuks. 1944. a kevadel hävis Tartu pommitamisel ka Amanda korter Kompanii tänavas koos kogu senise loominguga.

Okupatsioonide surve ja majandus-olud viisid kunstniku hoopis uutele ra-dadele. Amanda omandas rõivaõmbleja kutse ja kavatses asutada moekunst-nikuna oma töökoja. Sõda lõpetas aga kõik plaanid ja 1944. a oktoobris lahkus ta põgenikepaadiga Rootsi. Seal sai ta tänu Saksa ajal omandatud kutsele moeloojana tööd Stockholmi ühes suu-remas konfektsioonivabrikus. Südame-lähedaseks ja erakordselt tulemusrik-kaks sai aga töö Stockholmi Etnograa-fiamuuseumis. Seal joonistas ta illustrat-sioone näitustele, teadusajakirjale Eth-nos jm. Joonised tuli teha nendest eks-ponaatidest, mida fotoga oli raske loo-mupäraselt kujutada, sel alal saavutas A. Jasmiin suure tunnustuse. Teenis-tuse lõpetas ta 1970. aastal.

Amanda Jasmiini viimaseks kunsti-tööks jäi akvarellmaal “Minu visioon”. Selle 55 x 73 cm suuruse maaliga esi-nes ta 1980. aastal Stockholmi Eesti Majas korraldatud näitusel. Maalil kaju-tab ta ennast skulptuuriateljees raiumas kujusid neist, kes okupatsiooni lõppedes kord vabasse Eestisse pöörduvad.

Amanda Jasmiin oli väga täpne ja jär-jekindel ning nõudlik nii enda kui õpi-laste suhtes. Tema peamiseks elutööks jäigi õpetajaamet Tartu koolides, kus-juures ta kuulus suurde õpetajadünas-tiasse. Õde Marie Ratassepp tegutses õpetajana Saaremaal ning õpetajad on ka viimase lapsed ja lapselapsed. Kuna Amanda õde, isa ja ema on maetud Põide surnuaeda Saaremaal, soovis ka tema viimseks puhkepaigaks sama kalmistut vaba kodumaa mullas.

Väino Ratassepp